

नेपालको जलविद्युत क्षेत्रमा ई. किरण मल्ल कुनै अपरिचित नाम होइन। यस क्षेत्रमा २५ वर्षभन्दा लामो अनुभव संगाल्नुभएका मल्ल हाल नेपाल हाइड्रोपावर एसोसिएसनका अध्यक्ष हुनुहुन्छ। वि.स. २०१८ सालमा दाङ जिल्लामा जन्मनुभएका मल्लले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा स्थानीय स्कुलबाटै पूरा गरी ललितपुरको पुलचोक इन्जिनियरिङ क्याम्पसमा ओभरसियर पढ्नुभयो। त्यसपछि केही समय सडक निर्माणको काममा जागिर खानुभयो। त्यही सिलसिलामा १० हजार ८ सय मेगावाट क्षमताको कर्णाली जलविद्युत आयोजना बनाउने सन्दर्भमा युएनडिपी र सरकारबीच समझदारी भएअनुरूप त्यो आयोजना निर्माण गर्न २५० जना इन्जिनियरहरू आवश्यक पर्छ भनेर युएनडिपीले भारतको रुड्कीस्थित इण्डियन इन्स्टिच्युट अफ टेक्नोलोजी (IIT)लाई उक्त जनशक्ति उत्पादन गर्न आग्रह गरेपछि किरण मल्ल पनि विद्यार्थी छनौटको त्यो कडा प्रतिस्पर्धामा सामेल हुनुभयो। र, त्यहाँ नाम निकालेर सन् १९८८ मा सिभिल इन्जिनियरिङमा बि.ई. गर्नुभयो।

त्यसपछि सन् १९९१ मा नर्वेबाट हाइड्रोपावरमा पोष्ट ग्राजुएट गर्नुभयो। नर्वेबाट फर्केपछि उहाँले आँधीखोला जलविद्युत आयोजना, भुम्लुक आयोजना, खिम्ति, सुनकोशी आदि जलविद्युत अयोजनाहरूमा काम गर्नुभयो। उहाँले हिमाल हाइड्रो कम्पनीमा डेप्युटी मेनेजिङ डाइरेक्टर र बुटवल पावर कम्पनीको सिइओको रूपमा पनि जिम्मेवारी सम्हालिसक्नु भएको छ। त्यस्तै, हिमाल पावर लि. र नेपाल हाइड्रोइलेक्ट्रिक कम्पनीको बोर्ड अफ डाइरेक्टरका रूपमा पनि उहाँले काम

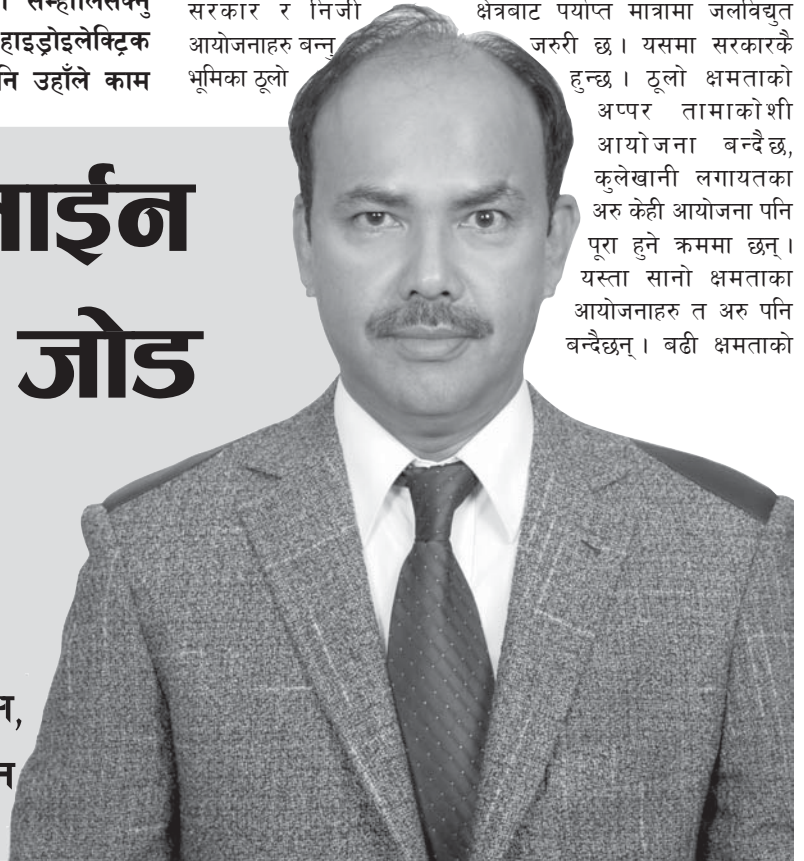
गरिसक्नुभएको छ। हाइड्रोपावर क्षेत्रमा लामो अनुभवपछि मल्लकै नेतृत्वमा तीन वर्षअघि हाई हिमालय हाइड्रो कन्स्ट्रक्सन कम्पनी स्थापना भएको छ, उहाँ त्यस कम्पनीको अध्यक्ष हुनुहुन्छ। त्यसबाहेक उहाँ मेगाटेक हाइड्रो एन्ड इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रालिको अध्यक्ष, कलंगा हाइड्रो प्रालिको डाइरेक्टर तथा स्वतन्त्र उर्जा उत्पादक संघ र नेपाल टनेलिङ एसोसिएसनको कार्यसमिति सदस्य पनि हुनुहुन्छ। नेपाल जलश्रोतको धनी देश भइकन पनि यहाँको प्रतिव्यक्ति उर्जा उपभोगको दर संसारमै न्यून भएको भन्दै इन्जिनियर मल्ल प्रसस्त मात्रामा जलविद्युत उत्पादन गरी त्यसलाई कमोडिटीको रूपमा बिक्री गरेर पैसा कमाउनु पर्नेमा जोड दिनुहुन्छ। त्यसका लागि छिमेकी देशहरूसँग क्रसबोर्डर ट्रान्समिसन लाइन निर्माण गर्नुपर्ने उहाँको सुझाव छ। १० हजार ८ सय मेगावाटको कर्णाली आयोजना बनाउने भनेर त्यसका निमित्त जनशक्ति उत्पादन गर्ने क्रममा आफूले भारतको IIT बाट बि.ई. गरेको स्मरण गर्दै उहाँ भन्नुहुन्छ—“कर्णाली आयोजनाका लागि भनेर मसँगै पढेका साथीहरूसँग कतिपय जागिर खाएर रिटायर्ड भइसके, तर त्यो आयोजना बन्न सकेन। यो ज्यादै बिडम्बनापूर्ण कुरा हो।” इन्जिनियर मल्लसँगको थप कुराकानी :-

यतिबेला वर्षायाम छ तैपनि लोडसेडिङ भइरहेको छ, मुलुकले यस्तो उर्जा संकटबाट कहिले मुक्ति पाउला ?

वर्षाको मौसममा पनि दैनिक ५ घण्टा लोडसेडिङ हुनु भनेको बिडम्बनापूर्ण कुरा हो। स्थायीरूपमा लोडसेडिङको समाधान हुनलाई सरकार र निजी क्षेत्रबाट पर्याप्त मात्रामा जलविद्युत आयोजनाहरू बन्नु जरुरी छ। यसमा सरकारकै भूमिका ठूलो हुन्छ। ठूलो क्षमताको अप्पर तामाकोशी आयोजना बन्दैछ, कुलेखानी लगायतका अरु केही आयोजना पनि पूरा हुने क्रममा छन्। यस्ता सानो क्षमताका आयोजनाहरू त अरु पनि बन्दैछन्। बढी क्षमताको

प्रसारण लाईन विस्तारमा जोड दिनुपर्छ

– ई.किरण मल्ल, अध्यक्ष,
नेपाल हाइड्रोपावर एसोसिएसन

- मुसा मर्नुपन्यो, कालो बिरालोले माछ कि सेतो बिरालोले माछ भन्ने कुरा ठूलो होइन ।
- आयोजनास्थलमा रहेका दुईवटा रुख काट्न बन मन्त्रालयले विद्युत प्राधिकरणलाई अनुमति नदिंदा आयोजना निर्माणमै डेढवर्ष ढिलो भयो ।
- सबैभन्दा कम दर हाल्ले टेण्डरकर्तालाई ठेक्का दिने भन्ने हामीकहाँ जुन व्यवस्था छ, यो घातक व्यवस्था हो । यसमा पुनर्विचार गर्न जरुरी छ ।
- मूल्यवृद्धिको आधारमा पिपिएको दर बृद्धि गर्न जरुरी छ, नत्र लगानीको निम्ति निजी क्षेत्र अग्रसर हुँदैन ।
- ठेकेदार भनेका 'नेशन बिल्डर' हुन्, जसले डिजाइनको कुरालाई रियालिटीमा चेन्ज गर्छन् । उनीहरूको समाज र देश निर्माणमा ठूलो योगदान हुन्छ, यो एउटा इज्जतिलो र प्रतिष्ठित पेशा हो ।
- समस्या ज्यूँ का त्यूँ हुँदाहुँदै जतिसुकै धेरै पैसा भएको मान्छे भए पनि ऊ लगानीका निम्ति तयार हुँदैन ।
- जसले जसरी बनाए पनि आयोजना बन्नुपन्यो । मोडेलको बहसमा अल्भिनुपर्ने कुरै छैन ।
- जनतालाई उच्चाल्न र भड्काउन सक्ने खालको टाठोबाठो नभए कोही पनि राजनीतिज्ञ बन्न नसक्दोरहेछ ।
- भुटानले यसरी नै जलविद्युत विकास गरेर ऊ एशियामै सबैभन्दा बढी प्रतिव्यक्ति आय भएको देश बन्दैछ । हामीले भुटानबाट किन पाठ नसिकने ?
- बन मन्त्रालय छुट्टै सरकार बनेर प्रस्तुत भइरहेको अवस्था छ । ऊर्जा मन्त्रालयले तय गरेका नीति नियमहरूलाई बन मन्त्रालयले मानिरहेको छैन ।
- निजी क्षेत्रले कुनै आयोजना बनाउनु पन्यो भने विद्युत प्राधिकरणले हिसाब गरेर प्रतिकिलोवाट १६ सय डलरमा बन्छ भनेर पिपिए दर निश्चित गर्ने गरेको छ तर प्राधिकरण स्वयंले बनाउनु पन्यो भने प्रतिकिलोवाट ५/६ हजार डलर नाघेका प्रमाण छन् ।

तामाकोशी आयोजना पूरा हुन अझै ४ वर्ष लाग्ने भनिएको छ । त्यसकारण नेपाली जनताले अझै धेरै समय उर्जा संकटको सामना गर्नुपर्ने देखिन्छ । लोडसेडिङ पूर्णरूपमा कहिलेदेखि अन्त्य होला भनेर ठोकुवा गर्न सक्ने अवस्था छैन ।

जलविद्युत विकासमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न नसक्दा यो स्थिति उत्पन्न भएको भनिन्छ नि ?

हो, लगानीमैत्री वातावरण नभएका कारण निजी क्षेत्र जलविद्युत विकासमा आकर्षित हुन सकेको छैन । विभिन्नखाले समस्या छन् । जंगल र जमिनको मुद्दा ठूलो बनेको छ । खासगरी बन मन्त्रालय छुट्टै सरकार बनेर प्रस्तुत भइरहेको अवस्था छ । ऊर्जा मन्त्रालयले तय गरेका नीति नियमहरूलाई बन मन्त्रालयले मानिरहेको छैन । बन मन्त्रालयले अलग्गै हिस्सा खोजिरहेको छ । त्यस्तै 'ल एण्ड अर्डर' को कुरामा पनि त्यत्तिकै समस्या छ । शान्ति सुरक्षाको समस्या छ । दुईजना मान्छे जम्मा भएर आयोजनामा अवरोध खडा गर्न सक्ने र गरिरहेको अवस्था छ । आयोजना बन्ने ठाउँमा स्थानीय मुद्दाहरू पनि चर्कोरूपमा उठ्ने गरेका छन् । निर्माण सामग्रीको मूल्यवृद्धि आकाशिंदो छ, बैंकको ब्याजदर चर्को छ । जनशक्तिको खर्च पनि बढ्दो छ, दक्ष जनशक्तिको अभाव छ । यी यावत् कारणहरूले गर्दा ऊर्जा उद्यमीहरू लगानी गर्न हतोत्साही भइरहेको अवस्था छ ।

यस्ता समस्या समाधान गर्न सरकारबाट

के-के कार्य हुन जरुरी देखिन्छ ?

पहिलो कुरा त, प्रसारण लाइन विस्तारमा जोड दिनुपर्छ । निजी क्षेत्रले जलविद्युत आयोजना बनाए पनि प्रसारण लाइनमा जोड्न टाढाको दूरी पन्यो भने पिपिएको हिसाबमा त्यो खर्चले धान्न सक्ने अवस्था हुँदैन । त्यसकारण, सरकारले जलविद्युत आयोजना बन्न सक्ने क्षेत्रहरूमा ठाउँ-ठाउँमा प्रसारण लाईन विस्तार गर्नुपर्छ । त्यस्तै सडक लगायतका पूर्वाधार विकासमा पनि विशेष ध्यान दिनुपर्छ । सरकारले जलाशययुक्त आयोजनाहरू निर्माणमा जोड दिनुपर्छ । 'रन अफ रिभर' का सानातिना आयोजनामा सरकार अल्मलिनु हुँदैन । किनकी ती आयोजनाहरू पनि सस्तो गरी बनेका छैनन् । निजी क्षेत्रले कुनै आयोजना बनाउनु पन्यो भने विद्युत प्राधिकरणले हिसाब गरेर प्रतिकिलोवाट १६ सय डलरमा बन्छ भनेर पिपिए दर निश्चित गर्ने गरेको छ तर प्राधिकरण स्वयंले बनाउनु पन्यो भने प्रतिकिलोवाट ५/६ हजार डलर नाघेका प्रमाण छन् । यस्तो अवस्थामा सरकार ५/१० मेगावाटका रन अफ रिभर आयोजनामा किन अल्भिने ? आखिर ठूलै खर्च लाग्छ भने जलाशययुक्त आयोजनाहरू किन नबनाउने ? त्यस्ताखाले आयोजना बनाउन सकियो भने मात्र लोडसेडिङको समस्या अन्त्य हुन्छ ।

अर्कोकुरा, पिपिए दरले पनि निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न सकेको छैन । निजी क्षेत्र प्रतिफल

नआउने ठाउँमा लगानी गर्दैन । त्यसमा पनि जलविद्युतको क्षेत्रमा धेरैखाले जोखिम हुन्छन् । स्थानीयका धेरैखाले माग पूरा गर्नुपर्ने चुनौती, निर्माण सामग्रीको मूल्यवृद्धि, जनशक्तिको समस्या आदिले गर्दा मूल्यवृद्धिको आधारमा पिपिएको दर बृद्धि गर्न जरुरी छ, नत्र लगानीको निम्ति निजी क्षेत्र अग्रसर हुँदैन । पिपिए दर बढेर पर्याप्त मात्रामा जलविद्युत आयोजनाहरू बन्नुमा नै देश र जनताको कल्याण छ । त्यस्तै, शान्ति सुरक्षाको सवालमा सरकार गम्भीर बन्न जरुरी छ । बन्द, हडतालको वातावरण हुनु हुँदैन । सरकारी निकायहरू बीचमा राम्रो समन्वय हुनुपर्छ । कुलेखानी तेस्रो आयोजना बनाउँदा आयोजनास्थलमा रहेका दुईवटा रुख काट्न बन मन्त्रालयले विद्युत प्राधिकरणलाई अनुमति नदिंदा आयोजना निर्माणमै डेढवर्ष ढिलो भएको जस्ता धेरै उदाहरण छन् । जसले गर्दा ठेकेदारलाई थप अरबौं रुपैयाँ समेत भुक्तानी दिनुपरेका अवस्थाहरू छन् । यस्तो अवस्था आउन दिनु हुँदैन । निजी क्षेत्रले आयोजना बनाए पनि निश्चित अवधिपश्चात् त्यसको मालिक सरकार नै हुने हुनाले जंगल र जमिनको सवालमा सरकारी निकायहरूबीच समन्वयकारी वातावरण बन्न जरुरी छ । जसले गर्दा आयोजना निर्माणकर्ताहरूले अनावश्यक दुःख नपाऊन् । राजनीतिक अस्थिरताले गर्दा पनि यस्ता समस्याहरू बढिरहेका छन् ।

नेपालमा जब ठूला जलविद्युत आयोजना बन्ने सम्झौता हुन्छ, तब त्यसको विरोध सुरु हुने गर्दछ, यस्तो किन हुन्छ ?

एकै शब्दमा भन्ने हो भने यो चेतनाको कमीले गर्दा भएको हो । नेताले पनि नबुझेका हो, जनताले पनि नबुझेका । कतिपय अवस्थामा सम्बन्धित कार्यको जिम्मेवारी प्राप्त निकायमा बसेका मान्छेहरूले नै कुरा नबुझिरेको पाइन्छ । किनकी उनीहरू राजनीतिक पृष्ठभूमिबाट आएर पद लिएका हुन्छन्, सम्बन्धित कामको विषयमा ज्ञान र अनुभव हुँदैन । अनि अरुको लहलहैमा लागेर विरोध वा समर्थनको भाषा बोल्छन् । नौ सय मेगावाट क्षमताको अप्पर कर्णालीकै कुरा गर्ने हो भने, त्यसमा आयोजना बनेपछि १२ प्रतिशत निःशुल्क ऊर्जा दिने भनिएको छ । नेपाल विद्युत प्राधिकरणको २७ प्रतिशत फ्रि इक्विटी छ, त्यो २७ प्रतिशतको मालिक सरकार नै हो । यी दुवै जोडेर हिसाब गर्दा अप्पर कर्णालीमा एक पैसा पनि खर्च नगरी ३९ प्रतिशत हिस्साको मालिक सरकार हुने अवस्था छ । त्यसबाहेक ट्याक्स, रोयल्टी आउँछ । फेरि भएन, २५/३० वर्षपछि पूरै आयोजना सरकारको स्वामित्वमा आउने हो । देश र जनतालाई कति फाइदा छ, कति । तैपनि विरोधका स्वरहरू सुनिन्छ । वास्तवमा विरोध गरेपछि, यसबाट केही भएछ कि भनेर मात्र विरोध गर्ने चलन बसिसकेको छ । जनताले त्यस्तो प्रवृत्तिको विरोध गर्न जरुरी छ ।

तर कतिपय जलश्रोतविद्हरूले अप्पर कर्णालीजस्तो सजिलो गरी धेरै क्षमताको विद्युत उत्पादन गर्न सकिने आयोजना विदेशीलाई नदिइ नेपाल सरकार आफैले निर्माण गर्नुपर्थ्यो भन्ने तर्क गरिरहेका छन् नि ?

यो तर्क पनि आफ्नो ठाउँमा ठिक होला तर मुख्य कुरा के हो भने जितिसक्दो छिटो विद्युत आयोजना बन्नुपर्ने । मुसा मर्नुपर्ने,

कालो बिरालोले मार्छ कि सेतो बिरालोले मार्छ भन्ने कुरा ठूलो होइन । नेपालमा त्यस्ता सयौं आयोजनाहरू बन्न सक्ने सम्भाव्यता छ, ती आयोजना बनाउन कसले रोकेको छ ? हामीसँग त्यस्ता आयोजना बनाउन सक्ने सामर्थ्य छैन भने अरुलाई अनुरोध गरेर भए पनि बनाउनु पर्ने नि ! भूटानले यसरी नै जलविद्युत विकास गरेर ऊ एशियामै सबैभन्दा बढी प्रतिव्यक्ति आय भएको देश बन्दैछ । हामीले भूटानबाट किन पाठ नसिक्ने ?

कतिपय विद्युत आयोजनाहरूको निर्माण कार्यलाई राष्ट्रियतासँग जोडेर पनि विरोध हुने गरेको छ, तपाईं के भन्नुहुन्छ ?

यी सब बेकारका कुरा हुन् । त्यो राजनीतिकर्महरूले गर्ने कुरा हो । हामीकहाँ प्रोफेसनल मान्छेहरू पनि राजनीतिक पार्टीसँग आवद्ध हुने गरेको कारणले गर्दा उनीहरूको बोली पनि पार्टीका नेताहरूसँग मिल्ने गरेको छ । त्यो नहुनु पर्ने हो । प्रोफेसनल मान्छेहरू स्वतन्त्र रहनुपर्छ । राजनीति गर्नेहरूले सोझा सिधा जनतालाई अनावश्यक ढंगले उचालेर आफ्नो स्वार्थ सिद्धि गर्न खोज्ने प्रवृत्तिले गर्दा यस्तो अवस्था आएको हो । हुन त, जनतालाई उचाल्न र भड्काउन सक्ने खालको टाठोटाठो नभए कोही पनि राजनीतिज्ञ बन्न नसक्दोरहेछ । यस्ता कुरामा जनता नै सचेत हुन जरुरी छ ।

अहिले त्रिशुली श्री ए को विवाद पनि चर्कोरूपमा उठेको छ, वास्तविकता के हो ?

त्रिशुली श्री ए इपीसी कन्ट्र्याक्टमा दिइएको ठेक्का हो । इपीसी कन्ट्र्याक्ट भनेको यस्तो हो, जसलाई पूर्णरूपमा सञ्चालन हुन दिनुपर्छ । त्यसलाई बीचमा तोड्ने हो भने 'इपीसी' नै हुँदैन । इन्जिनियरिङ, प्रोक््योरमेन्ट र कन्स्ट्रक्सन (इपीसी) को रकम निश्चित गरेर ठेक्का दिएपछि, बीचमा तोड्न मिल्दैन । बीचमा क्षमता बढाउने र घटाउने कुरा गर्नु मिल्दैन । त्यस्तो कुरा किन आयो र कसरी आयो भन्ने

सन्दर्भमा त्यहाँभित्र ठूलो चलखेल छ । टेकेदारले आफ्नो स्वार्थका निम्ति कसैलाई उपयोग गरेको छ । यसमा कमिसनको ठूलो खेल हुनुपर्छ भन्ने मलाई लाग्छ ।

नेपालको सन्दर्भमा जलविद्युत विकासका लागि कुन मोडेल प्रभावकारी हुने देख्नुहुन्छ ?

वास्तवमा यो 'मोडेल' को बहस पनि अनावश्यक हो । यहाँ कुनै निश्चित मोडेल छैन, जुनसुकै मोडेल हुन सक्छ । जसले जसरी बनाए पनि आयोजना बन्नुपर्ने । मोडेलको बहसमा अल्झिनुपर्ने कुरै छैन । मुख्य कुरा लगानीको हो र आयोजना बन्न त्यसलाई सहयोग पुग्ने वातावरणको हो । निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्षित गर्ने खालको नीति बन्नुपर्ने । स्वदेशी होस् वा विदेशी निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने खालको वातावरण बन्ने हो भने आयोजनाहरू धमाधम बन्छन् । मोडेलको बहस चलाएर सर्वसाधारणलाई रणभूलमा पार्न जरुरी छैन ।

अब नेपाल हाइड्रोपावर एसोसिएसनको प्रसंगमा जाऔं, यो एसोसिएसनले के कस्ता काम गर्दै आएको छ ?

एसोसिएसनले विभिन्नखाले प्रोफेसनल मान्छेहरूमाफ नयाँ-नयाँ प्रविधिबारे जानकारी आदान प्रदान गराउन र विभिन्न क्षेत्रका विशेषज्ञहरूद्वारा सम्बन्धित विशेषज्ञताको सञ्चार गराउने खालका कार्यक्रमहरू गर्ने गर्दछ । त्यसबाहेक जलविद्युत विकासका विभिन्न सवालमा सरोकारवाला निकायहरूसँग लडिड गर्ने काम पनि गर्दछ । तर अस्थिर सरकार हुने गरेको कारणले गर्दा सरकारी निकायहरूसँग लडिड गर्न गाह्रो छ । एउटा सरकारी अधिकारीलाई सबै कुरा बुझाइसक्दा ऊ फेरिएर अर्को आउने स्थिति हुन्छ । यो ज्यादै नराम्रो पद्धति भएको छ, जसले गर्दा कामै गर्न नसकिने गरी नैराश्रयता बढेको छ । जिम्मेवार पदमा एउटा मान्छे आउँछ, एउटा कुरा गर्छ, अर्को आयो अर्को कुरा गर्छ, अनि कसरी देश चल्छ ? एउटा नीति बनाइसकेपछि त्यसलाई व्यक्तिको अनुकूल हुनेगरी सधैं चलाइरहनु हुँदैन । यस्ता कुराहरूमा सम्बन्धित निकायहरूलाई घच्च्याउने काम एसोसिएसनले गर्दै आएको छ । त्यसबाहेक पुराना तथा युवा पिँढीका प्रोफेसनलहरूलाई विभिन्न आयोजनास्थलको अवलोकन भ्रमण गराउने कार्य पनि गर्दै आएको छ ।

एकथरीले सबै खोलाको लाइसेन्स ओगटेर भोलामा खोला बाँक्ने प्रवृत्तिले गर्दा हाइड्रोपावर विकास हुन सकेन भन्छन् नि ?

यो बाहियात कुरा हो । त्यही हुँदाको आधारमा सरकारले लाइसेन्सको दस्तुर बढाएको छ । त्यसरी दस्तुर बढाएपछि कहाँ कुन-कुन आयोजना बने त ? वास्तवमा जो-

जंगल र जमिनको मुद्दा ठूलो बनेको छ । खासगरी बन मन्त्रालय छुट्टै सरकार बनेर प्रस्तुत भइरहेको अवस्था छ । ऊर्जा मन्त्रालयले तय गरेका नीति नियमहरूलाई बन मन्त्रालयले मानिरहेको छैन । बन मन्त्रालयले अलग्गै हिस्सा खोजिरहेको छ । त्यस्तै 'ल एण्ड अर्डर' को कुरामा पनि त्यत्तिकै समस्या छ । दुईजना मान्छे जम्मा भएर आयोजनामा अवरोध खडा गर्न सक्ने र गरिरहेको अवस्था छ ।

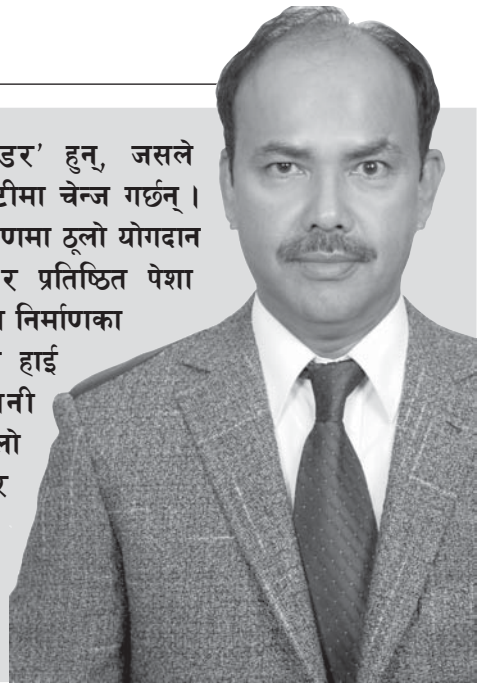
जसले लाइसेन्स लिन पाएनन् तिनीहरूले हल्ला मच्चाएका हुन् । नेता र नीति निर्माताहरू पनि त्यही हल्लाको पछाडि दौडिए । जसले लाइसेन्स लिएर आफ्नो खर्चमा सर्भे गराए र डकुमेन्ट तयार पारेका थिए, त्यो पनि एउटा उपलब्धि नै थियो । डकुमेन्ट त भोला, टेबुल वा दराजमै हुने हो । त्यसलाई भोलामा खोला बोकेको भनेर नारा नै बनाइयो । तर त्यो महत्वपूर्ण कुरा होइन, आयोजना कसरी बन्छ, त्यसमा के-के समस्याहरू छन्, भन्नेतिर पो हेर्नुपर्छ । समस्या जंगल, जमिन, शान्तिसुरक्षा, पिपिए दर आदिमा छ, यतातिर पो सरकारको ध्यान जानुपर्छ । समस्या एकातिर छ, सरकारचाहिँ लाइसेन्सको फि बढाउनतिर लाग्छ । ठूला लगानी गर्न सक्ने मान्छेलाई मात्र लाइसेन्स दिने भनेर सरकारले लाइसेन्सको फि बढायो तर माथिका समस्याहरू समाधान नगरीकन कोही लगानी गर्न आउँछ ? समस्या ज्यूँ का त्यूँ हुँदाहुँदै जतिसुकै धेरै पैसा भएको मान्छे भए पनि ऊ लगानीका निम्ति तयार हुँदैन । के ऊ त्यति बेवकुफ हुन्छ र ? पहिला भएका समस्याहरू समाधान गरेर पो लाइसेन्स वितरणमा कडाई गर्नुपर्छ ।

तपाईं अध्यक्ष रहेको हाई हिमालय हाइड्रो कन्स्ट्रक्सन कम्पनीले चाहिँ कुन -कुन आयोजनामा हात हालेको छ ?

यो कम्पनी स्थापना भएको करिब तीन वर्ष भयो । यस अवधिमा कम्पनीले दोलखा जिल्लास्थित १० मेगावाटको सिप्रिन खोला जलविद्युत आयोजनाको सुरुङ निर्माणको ठेक्का लिएको थियो, त्यो पूरा गऱ्यो । अहिले आयोजना सञ्चालनमा आइसकेको छ । त्यस्तै, नुवाकोट स्थित ५ मेगावाट क्षमताको तादीखोला आयोजना पनि सञ्चालनमा आइसकेको छ । त्यस आयोजनाको सिभिल कन्स्ट्रक्सनको सम्पूर्ण काम हाई हिमालयले गरेको हो । रसुवास्थित ६ मेगावाट क्षमताको मैलुनखोला आयोजनाको सिभिल कन्स्ट्रक्सनको काम सकिन लागेको छ, त्यो पनि हाई हिमालयले नै गर्दैछ । त्यसबाहेक इलाम जिल्लास्थित १० मेगावाट क्षमताको माईखोला जलविद्युत आयोजनामा सुरुङ निर्माणको ठेक्का हाई हिमालयले लिएको छ, त्यसको ८० प्रतिशतजति काम पूरा भइसक्यो । त्यसपछि पाँचथरस्थित १५ मेगावाट क्षमताको हेंवाखोला जलविद्युत आयोजनामा सिभिल कन्स्ट्रक्सनको सम्पूर्ण काम हाई हिमालयले गर्दैछ । त्यसैगरी गुल्मी जिल्लास्थित ५ मेगावाट क्षमताको हुम्दीखोला जलविद्युत आयोजनामा पनि सिभिल कन्स्ट्रक्सनको काम यही कम्पनीले गर्दैछ । आउँदा दिनमा अरु आयोजनाहरूमा पनि क्रमशः हात हाल्ने योजना छ ।

निर्माण कम्पनीहरूको भिडमा हाई हिमालयको फरक पहिचान के हो ?

ठेकेदार भनेका 'नेशन बिल्डर' हुन्, जसले डिजाइनको कुरालाई रियालिटीमा चेन्ज गर्छन् । उनीहरूको समाज र देश निर्माणमा ठूलो योगदान हुन्छ, यो एउटा इज्जतिलो र प्रतिष्ठित पेशा हो । त्यसकारण हामी पनि देश निर्माणका साभोदार बनौं भन्ने उद्देश्यले हाई हिमालय कन्स्ट्रक्सन कम्पनी स्थापना गरेका हौं । यसले ठूलो मात्रामा रोजगारीको अवसर सिर्जना गरेको छ । प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष दुवै हिसाबमा यसले समाज र देश विकासमा निकै योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ ।

हेर्नाँस्, हाम्रो समाजमा ठेकेदार कम्पनीहरूलाई हेर्ने दृष्टिकोण साँघुरो खालको छ । कमिशन खुवाएर र विभिन्नखाले नाजायज काम गरेर भए पनि पैसा कमाउने नै ठेकेदार कम्पनीको उद्देश्य हुन्छ, भन्ने छाप एकथरी मानिसहरूमा परेको छ । कतिपयले त्यसो गरेको पनि होलान् । तर यथार्थमा ठेकेदार भनेका 'नेशन बिल्डर' हुन्, जसले डिजाइनको कुरालाई रियालिटीमा चेन्ज गर्छन् । उनीहरूको समाज र देश निर्माणमा ठूलो योगदान हुन्छ, यो एउटा इज्जतिलो र प्रतिष्ठित पेशा हो । त्यसकारण हामी पनि देश निर्माणका साभोदार बनौं भन्ने उद्देश्यले हाई हिमालय कन्स्ट्रक्सन कम्पनी स्थापना गरेका हौं । यसले ठूलो मात्रामा रोजगारीको अवसर सिर्जना गरेको छ । प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष दुवै हिसाबमा यसले समाज र देश विकासमा निकै योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ । हामीले जसरी पनि पैसा कमाउनु पर्छ भन्ने ध्येयले काम गरेका छैनौं । सेवाभावलाई नै पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने गरेका छौं । निर्माण

“लागतभन्दा कममा काम गर्न कोही तयार हुन्छ भने त्यहाँ निश्चितरूपमा बढ्दासी हुन्छ । यो क्षेत्रमा कतिपय अवस्थामा त्यस्तै भइरहेको छ । सानोतिनो निर्माण कार्यका लागि पनि ग्लोबल टेण्डर आह्वान गरिन्छ । अनि सस्तो दरमा टेण्डर हाल्यो भन्दैमा विदेशी कम्पनीलाई ठेक्का सम्पिइन्छ । तर समयमा काम पूरा हुँदैन, थप दाबी रकम भूक्तानी दिनुपर्ने अवस्था आउँछ अनि आयोजना भन्नु महँगो पर्न जान्छ ।”

जगतमा हाई हिमालय हाइड्रो कन्स्ट्रक्सन कम्पनीलाई एउटा नमूनाको रूपमा उभ्याउन हामी लागिपरेका छौं ।

यो क्षेत्रमा ठेक्का हात पार्न ज्यादै अस्वस्थ किसिमको प्रतिस्पर्धा हुने गरेको छ, होइन त ?

यो विडम्बनापूर्ण कुरा हो । अरु कुरा त छुट्टैछन्, यहाँ सस्तो र महँगोको कुरामा पनि विचार गर्नुपर्ने धेरै पक्ष छन् । जस्तो कि, कुनै वस्तु तयार पार्न जति खर्च लाग्ने हो त्योभन्दा कम मूल्यामा काम गर्न तपाईं तयार हुनुहुन्छ ? लागतभन्दा कममा काम गर्न कोही तयार हुन्छ भने त्यहाँ निश्चितरूपमा बढ्दासी हुन्छ । यो क्षेत्रमा कतिपय अवस्थामा त्यस्तै भइरहेको छ । अर्कोकुरा, सानोतिनो निर्माण कार्यका लागि पनि ग्लोबल टेण्डर आह्वान गरिन्छ । अनि सस्तो दरमा टेण्डर हाल्यो भन्दैमा विदेशी कम्पनीलाई ठेक्का सम्पिइन्छ । तर समयमा काम पूरा हुँदैन, थप दाबी रकम भूक्तानी दिनुपर्ने अवस्था आउँछ, अनि आयोजना भन्नु धेरै महँगो पर्न जान्छ । यस्ता धेरै उदाहरण छन् । सरकारका कुनैपनि अधिकारीहरूले ठेकेदारले आफ्नो खल्तीबाट पैसा लगाएर आयोजना निर्माण गरिदिन्छ, भन्ने नसोचे हुन्छ । यस्तो सोचाई ठूलो गल्ती हो । त्यसैकारण कतिपय देशमा सबैभन्दा कम दर हाल्ने टेण्डरकर्तालाई ठेक्का नै नदिने व्यवस्था गरिएको छ । कति देशमा 'थर्ड लोयस्ट रेट' हाल्ने कम्पनीलाई मात्र ठेक्का दिइन्छ, कतिपय मुलुकमा भने कम दरभन्दा पनि प्राविधिक र आर्थिक हिसाबमा उसले दिएको रेट ठिक छ, कि छैन भनेर विस्तृत अध्ययन गरेर त्यसका आधारमा ठेक्का दिइन्छ । सबैभन्दा कम दर हाल्ने टेण्डरकर्तालाई ठेक्का दिने भन्ने हामीकहाँ जुन व्यवस्था छ, यो घातक व्यवस्था हो । यसमा पुनर्विचार गर्न जरुरी छ ।